

Fram, bind for bind

I sin store fortelling om Norge under krigen er Kjell Fjørtoft nå kommet til tidsrommet 1940–42, til den egentlige krigen. Tre bind tok det ham å komme gjennom forhistorien og året 1940.

For å fullføre verket og bringe oss fram til rettsoppgjøret, vil han sikkert trenge minst to bind til. Alt i alt får vi altså seks- sju teksttette bind i denne serien.

NY BOK

Kjell Fjørtoft: «Veien til Østfronten. Krigens mange ansikter». Gyldendal. 466 sider. Kr 348,-.

Skjønt serie? Fjørtofts forlag, Gyldendal, synes noe i villrede om hva det holder på å utgi. Det har i alle fall ikke spandert noen felles design på disse bøkene, det største enkeltprosjekt i norsk krigsfortelling til dato. Alle bind har ulik kolofonside. Innbindingen varierer. Noen bind er det bilder i, andre ikke. Dedikasjonene opptrer i alle slags varianter. Kort sagt typisk norsk formløshet, ikke så ulikt krigens egne improviserte skipperetak.

Forfatteren selv er med årets bidrag kommet så langt at vi nå anerkjenner konturene av arbeidets karakter. Det kan være grunn til å forsøke en sammenfatning, for å vurdere hva vi er i ferd med å få for slags tilskudd til okkupasjonslitteraturen.

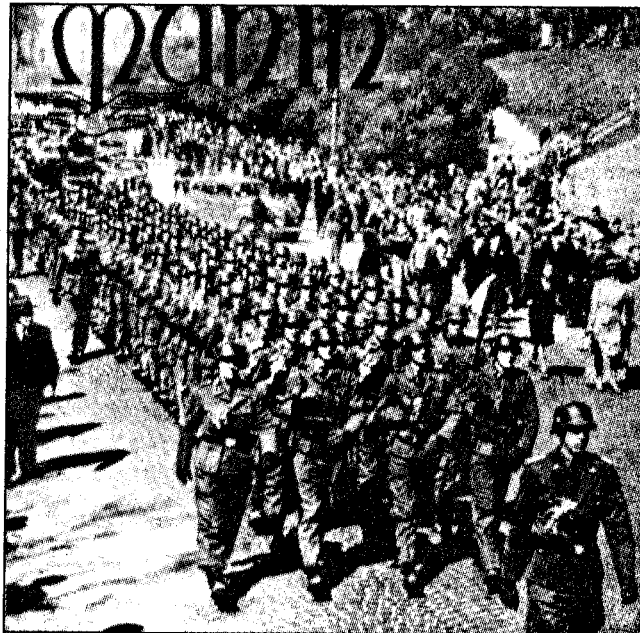
Krigshistorie

Det er en krigshistorie, dette, basert på militære kilder men beriket av tilfang fra landssvikarkivets domsamlinger. Sivile forhold berøres i mindre grad. Sjøfolk og soldater i vestalliert tjeneste har foreløpig ikke dukket opp i det hele tatt. Interessen konsentreres i hovedsak – men ikke utelukkende – om Østfronten, der norske partisaner sloss på sovjetisk og norske frontkjemper på tysk side. Litt motstandshistorie bringes inn. Synsvinkelen er i alle tilfeller skiftende. Iblant er det rikshistorie vi får, av og til frontkjemperhistorie, oftest en blanding, skjønt i uklart mål. Det er og forblir litt udefinert hva han er ute etter, denne forteller.

Bortsett fra selve fortellingen, da: Historien drevet fram av tablåer, enkelthendelser. Verket har sin styrke i det episke, i skildringen av de enkelte scener: kamp, slag, kriser, med navngitte aktører i aksjon. I årets bok ligger høydepunktene dels i den medrivende skildringen av frontkjempernes overmenneskelige strabaser, dels i den nitide gjenfortellingen av torturscener fra tysk fengsel. Røffe saker begge. Forfatteren gasser på av virkemidler. Leseren sitter ganske nummen tilbake. En som i likhet med undertegnede er henfallen til krigsskildringer, får mye og velskrevet valuta igjen for innsatsen.

Til kort

Der boka kommer til kort, er i sammenfatningene, forklaringene, linje-

KRIGSHISTORIE: Kjell Fjørtofts bok av året konsentreres i hovedsak om Østfronten. Her SS-Hauptsturmführer Olaf T. Lindvig i spissen for et kompani fra Germanske SS Norge på vei til fronten.

(Forside av bladet Munin. Ill. fra boka)

ne. Om situasjonen høsten 1941 heter det således både at motstandsgruppene har fått «godt foffeste», og at de rives opp med store tap. Motstridende vurderinger svinger med det øyeblikksbilde Fjørtoft til enhver tid vil tegne. Når han i september 1941 følger Reinhard Heydrich på hans korte besøk i Norge, er det naturlig at han lar Gestapo-sjefen være barsk og bekymret. Derfor blir motstanden sterk. Seinare, når Heydrich er reist og situasjonen for hele året skal summeres opp, blir den svak. Det er for øvrig, i motsetning til hva Fjørtoft hevder, ytterst tvilsomt om Heydrich' besøk hadde noen forbindelse med situasjonen i Norge i det hele tatt.

Liknende uklårheter gjør seg gjeldende i omtalene av Terboven og Qusling. Terboven opptrer gjerne hissig og «rasende», mens Qusling plumser avsted og forspiller alt i sitt utidige «mas» på Hitler og Himmler. Andre steder viser imidlertid forfatteren at Terboven opererer mål- og planbevisst, og at Qusling slett ikke oppnår så lite, ja at han og hans regimé simpelthen har et godt kort på hånden overfor tyskerne i vervingen

av frivillige til Østfronten – akkurat som de selv hevder. Den allmektige Himmler (en overdrivelse, for øvrig, når det gjelder denne periode av krigen) må plutselig bøye seg. Slike ting kommer overraskende på både forfatteren og hans leser, for i denne teksten finnes så lite av langsiktige vurderinger og strategiske analyser. Her lever vi i øyeblikket.

Med indignasjon

Kjell Fjørtoft skriver med indignasjonen som drivkraft. Teksten punkteres titt og ofte av utropstegn, som påskjønnende markering av at forfatteren griper noen av aktørene i fortellere eller avdekker én eller annen misforståelse eller blunder som tidligere har vært feid under tepet (han er svært flink til å avdekke slikt).

Avsløringene kommer gjerne på rekke og rad. «Og ikke nok med det!» står det da, som for å forberede leseren på nye, sterke ting. På denne måten får vi en løpende revisjon av krigens historie. Forfriskende, avgjørt, men iblant på grensen av det manierte.

Med sitt gemytt er Fjørtoft selvfølgelig primært ute etter maktfolk, overordnede. Tidligere har han svingt riset over Halvdan Koht, Paal Berg og biskop Berggrav. Nå er turen kommet til NS-regjeringen, som får gjennomgå så det suser. Hjemmefrontanmeldere har fornøyd gått ut fra at det er en «ny Fjørtoft» som taler i dette bindet. Langt ifra. Det er den historiske populismes aldri hvilende forbitelse som freser i disse linjer – og som gir framstillingen dens driv, dens stil og dens oppdagerglade temperament. Ingen – i alle fall ingen øvrighetsperson – går fri i dette verk. Alle kommer ut av Fjørtofts krig med brente fingrer, skamferte rykter, skrukkete rulleblad. Krig er ingen søndagsskole, nei. Krigshistorie ikke heller.

Jeg ser med spenning fram til neste bind.

Hans Fredrik Dahl

FALNE RUSSERE på Østfronten.

(Ill. fra boka)